

6. Журавська А. Юридична освіта – престиж чи викинуті гроші / А. Журавська // Наголос / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nagolos.com.ua>.
7. Задояний М. Сучасні підходи щодо модернізації юридичної освіти в Україні / М. Задояний, І. Оксьом // Публічне право. – 2012. – № 4(8). – С. 276–284.
8. Концепція розвитку вищої юридичної освіти в Україні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.univer.km.ua>.
9. Копиленко О. Л. Проблеми вищої юридичної освіти в Україні в умовах упровадження Болонської системи / О. Л. Копиленко, О. М. Клименко / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://docs.google.com>.
10. Леонова С. Проблеми реформування вищої юридичної освіти в контексті Сорбонсько-Болонського процесу / С. Леонова / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://webcache.googleusercontent.com>.
11. Майданик Р. Державні стандарти вищої юрсовіти в Україні: стан, проблеми, перспективи / Р. Майданик // Правовий тиждень. – № 21(147). – 26 травня 2009 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.legalweekly.com.ua>.
12. Мандич Л. Державні стандарти юридичної освіти / Л. Мандич // Юридична газета. – 2007. – № 25. – С. 7.
13. Освіта в Україні. Нормативна база / О.М. Роїна. – [2-е вид., виправл. та доп.]. – К. : КНТ, 2006. – 484 с.
14. Стецюк Л. О. Проблеми вищої освіти та шляхи їх вирішення / Л. О. Стецюк // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2009. – № 1. – С. 123–124.
15. Фіолевський Д. Актуальні проблеми юридичної освіти / Д. Фіолевський // Право України. – 2004. – № 2. – С. 114–117.

Анотація
В.В.Маньгора

Болонський процес и професіональна підготовка юристів

В статті розглянуто вплив Болонського процесу на професіональну підготовку юристів в Україні з метою підвищення її ефективності. Дано характеристику нормативно-правового забезпечення впровадження Болонського процесу в Україні. Визначено шляхи удосконалення професіональної підготовки юристів. Аргументовано необхідність прийняття стандартів юридичного освіти в відповідності до європейських стандартів, перехід на двоступенчасту систему: бакалавр, магістр. На основі проведеного аналізу зроблено висновок про те, що юридичне освітнє формування потребує реформування відповідно до вимог Болонського процесу.

Ключові слова: Болонський процес, професіональна підготовка, професіональна підготовка юристів, юридичне освітнє формування.

Summary
V.V.Mangora

Bologna Process and the Professional Education of Lawyers

The article considers the effect of Bologna Process on the professional education of lawyers in Ukraine aimed at improvement of its quality and effectiveness. Legal maintenance of implementation of Bologna Process in Ukraine is characterized. The ways of improvement of the professional education of lawyers are defined. The necessity of acceptance of legal educational standards in accordance with European standards, transition into double leveled system: a Bachelor, a Master is argued. On the basis of analysis, that took place, the conclusion that higher legal education needs reforms according with the demands of Bologna Process can be done.

Key words: Bologna Process, professional education, professional education of lawyers, law education.
Дата надходження статті: «29» березня 2013 р.

УДК 378.091.12–054:811.11

О.В.МАРТИНЮК,

кандидат педагогічних наук
(м.Хмельницький)

Роль методу симуляцій в оцінюванні іншомовних комунікативних навичок студентів філологічного напрямку підготовки

У статті розглянуто особливості оцінювання іншомовних комунікативних навичок студентів філологічного напрямку підготовки з використанням методу симуляцій. Характеризовано основні стратегії оцінювання та чинники, що беруться до уваги під час організації комунікативної діяльності. Визначено переваги та недоліки використання методу симуляцій для оцінювання навичок усної іншомовної комунікації.

Ключові слова: метод симуляцій, комунікативні навички, іншомовна комунікація, оцінювання, стратегія оцінювання.

Постановка проблеми у загальному вигляді... У процесі професійної підготовки студентів філологічного напрямку (вчителів іноземної мови, перекладачів) на основі компетентнісного підходу відбувається формування та розвиток їх ключових і предметних компетентностей. Оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю підводить майбутніх фахівців до

адекватних мовленнєвих дій (висловлювання власної думки, побажань, намірів, міркувань тощо) з використанням як мовних, так і позамовних засобів (невербальної знакової системи), інтонаційних засобів виразності мовлення, готує до мовленнєвої практики в умовах іншомовного спілкування.

Чинниками, які впливають на рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності, є лексична компетентність (наявність певного словникового запасу для обслуговування професійно-мовленнєвої та інших видів діяльності і спілкування; здатність до адекватного використання лексем, доречне вживання образних виразів (фігур і троп), приказок, прислів'їв, фразеологічних зворотів тощо); фонетична компетентність (правильна вимова усіх звуків, звукосполучень згідно з орфоепічними нормами, наголосів, добре розвинений фонетичний слух, що дозволяє диференціювати фонемі; володіння інтонаційними засобами виразності мовлення такими як темп, тембр, сила і висота голосу, логічні наголоси тощо); граматична компетентність (вживання граматичних форм згідно з законами й нормами граматики, відчуття граматичної форми, наявність корекційних навичок щодо правильності вживання граматичних норм); діалогова компетентність (володіння діалоговими і монологічними техніками спілкування, технікою ведення дискусій та суперечок, технікою упізнавання невербальної знакової системи, технікою роботи з текстовим матеріалом тощо).

Педагогічний досвід свідчить про те, що для активізації процесу розвитку іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців з іноземної мови необхідно раціонально поєднувати традиційні та ігрові, проектні, проблемні, соціальні, інформаційні технології, запроваджувати інноваційні методи усної комунікативної діяльності. Одним з ефективних методів розвитку умінь та навичок усної професійної комунікації у процесі іншомовної підготовки є метод симуляцій.

Аналіз досліджень і публікацій... У вітчизняній та зарубіжній науково-педагогічній літературі висвітлюються окремі аспекти використання методу симуляцій на заняттях з іноземної мови у середніх та вищих навчальних закладах, зокрема у працях А.Гарсія, Д.Терещук (організація мовленнєвих симуляційних ігор, комп'ютерні симуляції у навчанні англійської мови студентів ВНЗ), І.Холодінської (використання методу симуляцій під час навчання іноземній мові у немовному ВНЗ), О.Ножовніка (симуляції у навчанні іноземної мови майбутніх фахівців з міжнародної економіки) Р.Девіса, К.Джоунса, Т.Лін та ін. (організаційні аспекти застосування методу симуляцій). Однак, залишається недостатньо висвітленою проблема *оцінювання* іншомовних комунікативних навичок студентів, які задіяні у навчальній симуляції.

Формулювання цілей статті... З огляду на це визначимо **метою** нашої статті окреслення особливостей оцінювання іншомовних комунікативних навичок студентів філологічного напрямку підготовки з використанням методу симуляцій. Дослідження передбачає звернення до зарубіжного досвіду у цій галузі.

Виклад основного матеріалу... Симуляція – це навчальна діяльність, учасники якої приймають необхідні рішення від свого імені чи, виступаючи у певних соціальних ролях, обговорюють одну чи кілька взаємопов'язаних проблем у спеціально змодельованих ситуаціях [4, с.160]. Іншими словами, студенти симулюють реальну професійну комунікативну діяльність в умовах навчальної аудиторії.

У процесі симуляції майбутні філологи отримують можливість асоціювати себе з носієм мовлення, який спілкується з іншими носіями; зосереджувати увагу на передаванні змісту висловлювання, а не на звичайній практиці мовлення; використовувати розмовну мову; навчатись правильної поведінки під час асоціювання себе з певною соціальною групою; знаходити взаєморозуміння, працюючи у групі; вести перемовини для досягнення мети; застосовувати свої лінгвістичні знання і уміння в наближеній до реальної комунікативній ситуації; отримати досвід контролю над ситуацією; усвідомити, що іноземна мова є рушійною силою професійної комунікації.

Комунікативна симуляція організовується трьома основними етапами: 1) брифінг або інструктаж, на якому відбувається ознайомлення з матеріалами роботи, постановка завдання, розподіл ролей; 2) власне симуляція – хід мовленнєвої взаємодії учасників з метою реалізувати свої стратегічні комунікативні цілі в обставинах конкретної вихідної ситуації, що включає складний комплекс реакцій та передбачає зміни ситуацій; 3) дебрифінг – етап обговорення результатів та оцінювання діяльності студентів [1; 6].

Найважчим, на нашу думку, завданням, яке постає перед викладачем у процесі організації навчання з використанням методу симуляцій, є оцінювання комунікативних навичок студентів. Звернімось до зарубіжного досвіду вирішення цієї проблеми. Р. Девіс наголошує на необхідності комплексного використання трьох основних стратегій: 1) тестова самоперевірка; 2) відеозапис процесу; 3) дебрифінг [5].

За умовами першої із зазначених вище стратегій студенти готують під керівництвом викладача перелік пунктів (критеріїв), за якими вони пізніше самостійно оцінюють результати власної комунікативної діяльності. Наведемо приклад критеріїв, які можуть братись до уваги під час оцінювання усної комунікативної діяльності майбутніх вчителів – учасників симуляції фрагменту уроку англійської мови під час вивчення теми «Education. Learning and teaching» (табл. 1):

Таблиця 1

Assessment criteria	Score (3/2/1)
1. I can speak English fluently.	
2. I can easily pick up all the necessary lexical means to explain the material, ask the questions, paraphrase the sentences, give the tasks, express my point of view, and develop the idea.	
3. I know how to pronounce the words which I use or come across at the lesson (at least nobody corrects me though I asked them to do it).	
4. I can hear and understand what the other participants say.	
5. I can understand native speakers (comprehend audio and video materials), guess the main idea even if there are some unknown words.	
6. I know what intonation patterns to use to express statements, interrogations, exclamations, uncertainty, doubts, listing, emotions etc.	
7. I don't make grammar mistakes (at least nobody corrects me though I asked them to do it).	
8. I express my point of view clearly and logically; the other participants can easily understand me.	
9. I know how to make up dialogues, negotiate, argue, express agreement, appraisal, disagreement, correct others without offending them etc.	
10. I am always polite, patient; I'm able to find compromise, work in groups.	
11. I know how to evaluate other students' performance and I am not afraid of it.	
Final score (3 – well done; 2 – fair – needs improvement; 1 – not satisfactory)	

Перевагами такого самооцінювання є формування у студентів уміння власноруч визначати свої сильні та слабкі сторони, не потребуючи при цьому сторонньої експертної допомоги; самоперевірка може здійснюватися як в аудиторних умовах, так і згодом під час безпосередньої професійної діяльності; студенти чітко усвідомлюють важливість об'єктивного системного оцінювання комунікативної діяльності відповідно до зрозумілих їм критеріїв.

Недоліком може бути упередженість студентів та небажання бути об'єктивними в оцінюванні власних комунікативних навичок. У цьому випадку доцільно практикувати стратегію взаємного оцінювання або паралельного оцінювання студентів викладачем. Згодом можна порівняти отримані результати і обговорити причини їх розбіжностей.

Відеозаписи симуляцій є надійною основою для самоперевірки, взаємокорекції та корекції комунікативних навичок студентів викладачем. Важливо, щоб відеокамера гармонійно вписувалась в оточення, не привертала зайву увагу студентів, не змушувала їх почуватись незручно під час відеозапису. Р.Девіс радить розмістити її в аудиторії на тривалий час, не акцентуючи увагу на тому, коли вона увімкнена [5]. Корисною, на наш погляд, є практика групового перегляду відеозаписів, обговорення та виправлення помилок, формулювання рекомендацій щодо можливих шляхів вдосконалення усних комунікативних навичок студентів.

Ефективність використання симуляції також залежить від правильної організації її завершального етапу – дебрифінгу. Саме на цьому етапі викладач та студенти отримують змогу відкрито обговорювати результати симуляції, поведінку учасників, лінгвістичні труднощі, контекстуальну доцільність їх мовного дискурсу. Оскільки викладач не бере участі у симуляції, він може виступати на дебрифінгу у ролі незалежного спостерігача, експерта, який здійснював моніторинг процесу, даючи власну авторитетну оцінку комунікативній діяльності студентів.

Дослідники дотримуються різних поглядів щодо організації процесу дебрифінгу. Так Д.Терещук вважає оптимальним проводити усі етапи симуляції впродовж одного заняття (одна-дві пари) або ж брифінг одного заняття, а власне симуляцію та дебрифінг – іншого (якщо студенти повинні виконувати додаткову самостійну роботу з підготовки). Дебрифінг, на її думку, не варто відкладати на пізніше, оскільки на момент завершення власне симуляції у студентів зникає скутість, психологічний бар'єр спілкування, значно активується мисленнево-мовленнева діяльність [2, с.71]. Ми поділяємо думку Р.Девіса, який зауважує, що дебрифінг потребує

попередньої підготовки: перегляду та аналізу відеозаписів студентами і викладачем, оцінювання діяльності студентів, формулювання необхідних коментарів, рекомендацій чи побажань з боку учителя, підготовку рольових завдань для відпрацювання проблемних моментів та закріплення окремих комунікативних навичок. У процесі дебрифінгу студенти можуть повторно переглядати окремі епізоди, виконувати роботу над помилками, характеризувати окремі лексичні, граматичні, фонетичні чи стилістичні явища тощо.

Під час оцінювання комунікативної діяльності студентів викладач має також взяти до уваги такі чинники: розуміння студентами характеру їх діяльності; здатність працювати самостійно; ефективність виконання поставлених завдань; уміння приймати необхідні рішення; наявність мотивації; реалістичність та природність лінгвістичної взаємодії студентів; усвідомлення студентами переваг методу симуляцій в організації навчального процесу.

Останнім часом зростає популярність комп'ютерних симуляційних програм. Д.Терещук зазначає, що існуючі комп'ютерні симуляції не забезпечують формування комунікативних умінь студентів на заняттях з англійської мови, оскільки інформаційні розробки такого рівня складності ще не здійснені. А отже, вони можуть лише доповнити традиційні симуляції, у ході яких учасники необмежені у виборі синтаксичних та граматичних конструкцій, лексичних одиниць і стилістичних засобів і можуть максимально вдосконалитися під час усного спілкування. Найдоцільніше у навчанні англійської мови студентів використовувати комп'ютерні симуляції типу галузевих історій та віртуальних продуктів і лабораторій, а також частково ігрові симулятивні моделі [3].

Корисним, на нашу думку, є зарубіжний досвід використання в аудиторних або домашніх умовах програмного забезпечення на зразок «language evaluator», що здійснює запис мовлення та пропонує коментарі щодо зроблених у ньому помилок. Така програма дає змогу зробити аналіз мовлення студентів, визначити недоліки та шляхи їх виправлення, зосередити увагу на суттєвих помилках за допомогою індикатора їх значення, переглянути записаний файл, обговорити результати з викладачем.

Викладачі, у свою чергу, можуть використовувати програму «language evaluator» під час симуляцій на аудиторних заняттях, щоб уникнути необхідності переривати мовлення студентів для коментарів та виправлень, полегшити процес оцінювання комунікативних навичок.

Ще однією мультимедійною програмою, що може використовуватися у навчальному процесі для практики симуляцій та оцінювання навичок усного спілкування іноземною мовою, є система «language partner». Вона дозволяє викладачам створювати бази даних з коротких відеосегментів мовлення різної тематики. Студенти можуть з їх допомогою симулювати реальні комунікативні ситуації та розігрувати діалоги з інтерактивними партнерами. Програма дає можливість записувати власне мовлення, прослуховувати його і порівнювати з мовленням носіїв, навіть практикувати жести, що супроводжують процес спілкування. Викладачі з її допомогою заохочують студентів до навчання, а також отримують більше часу для інших видів аудиторної роботи, оскільки не змушені вислуховувати діалогічне мовлення усіх пар студентів по чергові.

Наведемо переваги та окремі недоліки використання методу симуляцій в оцінюванні навичок усної комунікативної діяльності студентів філологічного напрямку підготовки. До переваг симуляції віднесемо забезпечення мотивації студентів; створення вільної атмосфери спілкування; можливість оцінювати навички професійної комунікації у змодельованих ситуаціях, що максимально наближаються до реальних; групову роботу, само- та взаємооцінювання комунікативної діяльності; можливість самостійно приймати рішення, опираючись на власний досвід; розвиток креативності студентів; позиціонування викладача як незалежного спостерігача, який здійснює моніторинг, але не втручається у процес симуляції. Недоліки вбачаємо у неможливості запобігти неправильній вимові, недоречному використанню лексичних одиниць або граматичних структур; обмеженні використанню симуляцій на початкових етапах навчання; значних затратах часу на організацію процесу.

Висновки... Отже, метод симуляцій може ефективно використовуватись для оцінювання усних комунікативних навичок у підготовці фахівців з іноземної мови. Важливою умовою тут є комплексне використання трьох основних стратегій оцінювання: тестової самоперевірки; відеозапису процесу; організації дебрифінгу. Беруться до уваги й такі чинники як розуміння студентами характеру їх діяльності; здатність самостійно приймати рішення; ефективність виконання поставлених завдань; реалістичність та природність лінгвістичної взаємодії студентів тощо. В організації комп'ютерних симуляцій в нагоді стає програмне забезпечення на зразок «language evaluator», «language partner» та ін. До основних переваг симуляції належать такі: мотивація студентів; можливість оцінювати навички професійної комунікації у ситуаціях, близьких до реальних; само- та взаємооцінювання комунікативної діяльності.

До напрямів подальших наукових досліджень віднесемо розробку та перевірку на практиці програмного забезпечення для комп'ютерних симуляцій, яке б ефективно використовувалось у процесі формування комунікативних навичок майбутніх перекладачів та вчителів іноземної мови.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ножовнік О. М. Досвід використання симуляцій у процесі навчання іноземної мови майбутніх фахівців із міжнародної економіки [Електронний ресурс] / О. М. Ножовнік // Проблеми сучасної педагогічної освіти: педагогіка і психологія. – РВНЗ «Кримський гуманітарний університет», 2012. – Вип. №36. – Ч. 1. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2012_36_1/nojovnik.pdf.
2. Терещук Д. Г. Організація мовленнєвих симуляційних ігор у процесі розвитку стратегічної компетенції майбутніх вчителів іноземних мов / Д. Г. Терещук // Актуальні проблеми викладання іноземних мов для професійного спілкування : Матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 6–7 квіт. 2012 р. : у 3 т. – Д. : Біла К. О., 2012. – Т. 2 : Методика викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі. – С. 70-72.
3. Терещук Д. Г. Особливості використання комп'ютерних симуляцій у навчанні англійської мови студентів вищих навчальних закладів / Д. Г. Терещук // Вісник Черкаського університету. Сер. : Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Черкаси, 2009. – Вип. 147. – С. 118–121.
4. Холодинская И. И. Симуляция как эффективный метод обучения иностранному языку в неязыковом вузе / И. И. Холодинская // Межкультурная коммуникация и профессионально ориентированное обучение иностранным языкам : материалы IV Междунар. науч. конф., посвящ. 89-летию образования Белорус. гос. ун-та, Минск, 29 окт. 2010 г. – Минск : Изд. центр БГУ, 2010. – С. 160-161.
5. Davis R. Simulations: a Tool for Testing «Virtual Reality» in the Language Classroom [Електронний ресурс] / R. Davis. – Режим доступу : <http://www.esl-lab.com/research/simul.htm>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
6. Jones K. Simulations: a Handbook for Teachers and Trainers / K. Jones. – London : Kogan Page Ltd., 1995. – 145 p.

Анотація

Е.В.Мартынюк

Роль метода симуляций в оценивании иноязычных коммуникативных навыков студентов филологического направления подготовки

В статье рассмотрены особенности оценивания иноязычных коммуникативных навыков студентов филологического направления подготовки с использованием метода симуляций. Охарактеризованы основные стратегии оценивания и факторы, которые берутся во внимание во время организации коммуникативной деятельности. Определены преимущества и недостатки использования метода симуляций для оценивания навыков устной иноязычной коммуникации.

Ключевые слова: метод симуляций, коммуникативные навыки, иноязычная коммуникация, оценивание, стратегия оценивания.

Summary

E.V.Martyniuk

The Role of Simulation Approach in Evaluating Foreign Language Communicative Skills of Philology Students

The article describes how to use the simulation approach to evaluate the foreign language communicative skills of philology students. The author characterizes the main evaluation strategies, defines the major factors to be considered during the communicative activity, gives the advantages and disadvantages of the simulation approach in the evaluation of students' oral foreign language communicative skills.

Key words: simulation approach, communicative skills, foreign language communication, evaluation, evaluation strategy.

Дата надходження статті: «25» лютого 2013 р.

УДК 821.161.2'06.02

В.П.МАЦЬКО,

доктор філологічних наук, доцент
(м.Хмельницький)

Екзистенціал свободи в художньо-публіцистичній практиці Володимира Винниченка (на прикладі публікації «В.Винниченко про себе й про українських «однобічників»)

«Я бачив сенс свого життя в тому, щоб допомагати іншим побачити сенс у власному житті» (В.Франкл)

Присвячено статтю світоглядній позиції В.Винниченка, що характеризується синтезом суперечливих підходів до осмислення загальнолюдських цінностей, здобуття свободи. Через раціональне потлумачення людської природи, бачення прозаїком суспільних процесів і явищ, аналізуючи твори письменника, виходимо на простір екзистенційної філософії: внутрішнє